

Jolopriset utdelas till dokumentärfilmaren Tom Alandh

2019-03-09 Kortreferat: G. Hedin

En personlig reflexion

Denna lördagskväll lyssnade vi på en Tom Alandh i toppform. Han var minutiöst förberedd, och följde ett spirituellt manus parallellt med att visa avsnitt från några av filmerna från nära 50 års produktion. Hans tema kan kanske sammanfattas i mottot ”dramatiken finns i vardagen”.

Och rösten! Vi är många som tycker att den är enastående vacker. Den är musikaliskt välljudande och behaglig med exakt prosodi och pausering. En annan röst som dyker upp ur minnet är radioproducenten Sven Wahlström (1927-2013); även han hade som speaker en exceptionell klangfärg i rösten, men kanske inte riktigt med Alandhs fjäderlätta vibrato i vissa lägen.

Hur som haver: det är en sällspord njutning att lyssna på denna man. Hemligheten, förutom en medfödd retorikbegåvning, kanske ligger i Alandhs patos. Man kan känna att hans filmer har en speciell Alandhsk nerv (han borde söka patent på den).

Föredraget

Alandh inledde sina dryga 45 minuter med att understryka hur stolt han är över Jolo-priset. ”Många av dem som fått priset har varit mina idoler”. För prissumman skulle han köpa en bra cykel (”jag cyklar hellre än flanerar”).

Den första kontakten med mästaren fick han hemma i Norra Ängby 1958. Hans styvfar prenumererade på DN. Det gällde för den unge Tom att komma upp tidigt på morgonen, före pappan, för att hinna läsa sporten. Fadern tog nämligen alltid tidningen med sig till jobbet. Men en dag fråste styvpappan att ”Du kan väl läsa nåt mer än bara sporten, läs Jolo!”

Och det gjorde Tom. Jolos värld var en uppenbarelse. Här fanns fascinerande iakttagelser från en skenbart händelsefattig omgivning. ”Jag ville egentligen bli läkare, men betygen räckte inte till... När jag kom till journalisthögskolan 1969 var Jolos position som Sveriges bästa journalist självklar.” Han läste bland annat Jolos roman *Mittåt* som gjorde starkt intryck.

Så började Alandhs livsresa som journalist och många för honom minnesvärda möten med starka personligheter; Harry Persson, Olle Möller, Lewi Pethrus, Zarah Leander och många andra. Zarah: ”Kom ut till Lönö så får vi prata!”. När Tom kom ut mötte en spektakulärt klädd Zarah som förvånat utbrast ”Jag hade förväntat mig en mogen man, men du är ju bara en pojkspoling!”.

När Alandh som ung journalist började på SVT blev det arbete med serien *Fokus* och senare *Studio S* – ”föregångare till *Uppdrag granskning* och enligt min mening det bästa reportageprogram vi haft på SVT.”

Programchefen Bertil Askelöf var en betydelsefull mentor för den unge Alandh. Askelöf förklarade på sitt slangtryfferade språk att dokumentärfilm inte alls är så förbannat svårt att göra om man bara följer ”några goda råd”.

För det första: ”Börja in i helvete bra! – det ska vara som en snyting i magen – och sluta jävligt bra med en knorr som folk kommer ihåg! För det andra: Visa dig aldrig i bild!” (det rådet följde Alandh i 45 år, tills han gjorde filmen om muraren Oscar och hans hustru Greta – styvföräldrarna i Norra Ängby).

En annan käpphäst från Askelöf var att ”det gällde bara att hitta en bra människa som du behandlar väl, då blir det jävligt bra!”

Alandh tycker inte att han är någon komplett dokumentärfilmare, för ”jag kan varken filma eller klippa, jag gör bara speakertexter så jag är egentligen den minst nödvändiga personen... Däremot är jag bra på att bära en massa trunkar.”

Jolopristagaren återkom några gånger till tesen att dramatiken finns i vardagen. Verkligheten skriver de bästa manusen. Ett av många exempel på det är filmen om paret som blev ihop efter att en tid ha stirrat på varandra från varsitt fönster där de bodde. De fick 50 år tillsammans, men när hustrun blev ohjälpligt sjuk tog mannen av medlidande hennes liv och steg ombord på en Finlandsfärja, virade en sju meter lång kätting om sig och hoppade i havet. Han hade i ett avskedsbrev skrivit att han ”inte ville orsaka andra människor ohägn.”

Humor är en bristvara enligt Alandh. Man måste i en berättelse ta tillvara varje spår av humor – engagemang är inte detsamma som indignation! Avslutningsvis kom Alandh in på det han håller högst efter 50 års produktion: berättelsen i flera filmer om Martina (född med Downs syndrom).

Senare på kvällen diskuterade några av oss det senaste eposet, dvs. de tre delarna om Leif Silbersky. Alandh suckade lite över att den utmaningen var nästintill omöjlig, detta att försöka komma under skalet på advokaten. Och mottagandet? Alandh: ”Efter första delen ringde EN person. Det var Martina. Efter del två ringde ingen. Efter del tre ringde EN person. Martina.”